

ու քաղաքնալ այրելով՝ օգր բոլոր տարակա-
ներէր, ծուխ մոխիր ամենէն դիպց հովը կը
բերէր, ու անգամ անհամար ժողովուրդը
աղբացած մուրալիան, անօթաւթէ կըմեռ-
նէին, որ դին նայլս անյարմար՝ ձմեռելու ան-
չափ անհուն զօրաց: Աստի որոշեց որ դէ-
պիւնհատան այնպիսի տեղիւր երթայ քաշ-
վի որ երթեալէն ունենայ տանձիքային, բով-
նօին, վերնային, միջնային հետ, որ իր զօր-
քը աս ձմեռն հանգստի, իր ամենն պիտոյքը
ունենայով:

Մօսքային երէւելու օրը հրամայ նաբօլէօ-
նը, որ տուքա տիգրէվիզօն կրօղ տայ լա-
ղըմին, քանձմէրը երկիրը ցամակըրնէ: Ինչ
պէս որ անալ ըրաւ 23ին հոկտ. առաւօ-
տը սահաթը 2ին. անկէ ետե մնացած թա-
ղաւորական ամենն տեղերը աւրեց փուլց
դեաննի հետ հաւատար ըրաւ: Աս հին քա-
ղաքը, որ մոսկովի արուրը սկզբէն ինչ-
վան հիմա կար, որ մոսկովի ցարերուն ա-
թօնն էր, մէկ կտոր վերանէ եղաւ:

Աս մօսքան թաղու. երէւելու ասեմնին
Ֆրանսիները, զինուորական մեծամեծքնա
բօլեօնին աւջըը եկան հրաման ուղեցին,
որ բոլոր քաղքին մէջ 8 հազար տունէն՝
500 տուն, որ ետնղընէն խաղըտած էին, այ-
րեն աւրեն փլցընէն, որ հիշ մէկ տունմալ
չկմայ, ինչպէս որ մոսկովները կուզէին:
Ասիէ ետե մօսքային չորս դին 2 հազար
դեղրանք կան, ու հոն աներ տեղեր, լաին
4 գունդ երկերկու. հազար հօգի դները,
20 փարսան շուրջանակի քաղքին՝ վերանէ
մոխիրները, ու ամով սորվըցները մոսկով-
ներուն՝ որ կարգով կանոնով, չէ թէ թա-
թարի պէս ծեծ ընէն. ու իրենք որ մէկ
գեղ, մէկ տուն այրեցին, մէնք տեղը հա-
րուրը ընէնք որ երթան սորվին: Այսպը
չիթողըց իրենց աս բանը ընելու, ժողո-
վըդեան խեղճութիւնը չկատնայ տէն: Գե-
րեմ 100 հօգի պատժելու համար, չիկայէր
որ հազարաւորներ հետերնին պատժենք
ըսաւ որոնցմէն արդէն շատերը պատիժնին
դատն:

Ու ինչպէս որ պատերազմի օրէնքը կը-
բերէ, թող փլցըմին ըսաւ արուրէ տեղրան-
քը չիվաճքները, առանց մասնաւորաց
դէմնի տալու:

Հօկտեմբերի 22ին փրինսիփէ բօնիադօ-
վիսը երէրալը հասաւ Վէոնինա: ու եր-
բոր 23ին բոլոր ջօքըը ետեկէն որ պիտի
երթար, խապար եկաւ թէ Ժաւալը տե-
ղը թողուցէր՝ դնացերէ դէպի պղա՞ր քա-
ղաքը մալօխաւալուկէ: ան ստեղը պատ-
շաճ դատուցաւ որ անոր դէմը երթան:
Իրաւիպու. փոխարքային հրաման եղաւ, որ
հէմեն երթայ վրանին: Տէլցօնին գունդը
23ին, սահաթը 6ին հասաւ հոն մօտ գե-

տին ձախ քովը, ու կամուրջը բռնեց, ու
ամրցընէլ տրվաւ:

Ան դիւրըր մոսկովի երկու գունդ եկան
գետին ալ դին՝ բարձր տեղրանքը նստե-
ցան: Առաւօտը որ է 24 ամառն սկսան
ղարնովի մէկմէկու. մոսկովին զօրքը քաղ-
քին ետեը շինած տեղը մտաւ. տէլցօնին,
պոստոնիէին, փինօն գունդերը, ու խա-
լայի սահապան զօրքը ետեէ ետե վըրայ
հասան, ծեծը տաքցաւ: Մոսկովները շատ
գէմ կեցան, ան տեղերնէն չէին գուրս ել-
լեր, ամա ետքը ետքը ելան, որովհետե ի-
տալական զօրքը բռնեցին բոլոր քարձըը
տեղրանքը, ու մօտն քաղաքը. ու մոսկով-
ները շուտ փախչիւք տէն, 20 թօփ դէտին
մէջ ձգեցին, ու քաղքեցան: Փրինսիփէ տէք
մուլը իրիկվան դէմ հասաւ հոն. ու նը-
տաւ մոսկովներուն ան շինած տեղը:

24ին կայսրը եկաւ իր բանակովը՝ ու
նստաւ կօրօտնիա դեղը: Աւլտանց սահա-
թը 7ին, 6000 խաղախ՝ որ մօտ անոտաւին
մէջը պահվերէին, յանկարծակի ամենիւր մէ-
կէն վաղեցին բանակին վըրայ: Ասոնց դէմ
տուքա Տիգրիսին իր ձիաւոր զօրքովը, ու
այլ բոլոր ձիաւորները առաջ եկան ծեծ-
կըվեցան. ու իրենց երկայն շէրի պէս սրե-
րով, հրեր քէրեն դէպի դեպ, խեղմը
շարդեր, խեղմնալ ջրի մէջ խըխտերէն. ու
6 թօփ. որ առաջ անոնք իրենց ձեռքէն ա-
ւեր են եղեր, նորանց աւերէն. 600 մը աս
խաղախներէն վերաւորվեր մեւերէն, մնա-
ցածը փախեր քացերէն: Ֆրանսիներէն
30 հօգի վերաւորվերէն. 3 հօգիմալ մե-
ւերէն:

Սահաթը 8ին լըմացաւ ծեծը. ու կայս-
րը քաղքը դնաց մալօխաւալուկէ. նայեցաւ
քննեց մոսկովներուն իրքը կեցվածքը. ու
կարդաւորեց բանակը հետեալ օրը զար-
նովելու համար: Ամա ան դիւրըր քաղքե-
ցան քացին ետե մոսկովները. ու փրինսի-
փէ տէքմուլը ետեմէն ընկաւ ինչվան 6 փաթ
սախ տեղ: Դաբօլեօնը չուղեց ետեմէն եր-
թալ ու հրամայ որ բանակը շարժի դէպի
Վէոնիա:

26ին, բանակը հասաւ պոսովը: ու 27ին
վէոնիա: Ան իրիկուրը փրինսիփէ տէքմու-
լը էր պոսովը. ու տուքա տէլքինսիփէն
մօյեպը:

Աս մալօխաւալուկէյն ծեծին մէջ, խա-
լային զօրքը շատ մենմ անուռ վատարիե-
ցաւ, որ մոսկովներուն տեղը բռնեց, ու
պահեց: Զէնէնալ տէլցօնը իրէք խաւաչի-
նով զարնովեցաւ մեւաւ. ու բոլոր համ-
րանքը Ֆրանսի գինէն զարնովեցերուն ու
մեւաւորներուն, է 1500: Իսկ մոսկովներուն
մեւաւորները 6 հազարը: Աս մեւաւ մու-
կովներուն մէջ. որ երբոր լէւերը փնտրե-
ցին,

ցին, դռան 1100մը որ մթադոյն նոր լա-
թեր հագած էին, ու երկու ամսրլան նո-
րալարժ զնոնորներ են եղեր:

Փարիզու խաղարի թղթին մէջ, նոյեմ-
բերի ցին, աս բանը կը գրէ: «Նաբօլէօնին
այսպէս շուտով առաջ վաղելը, մօքվային
մենծ ծեծը փառաւորապէս ըմբոսնեղուն
դատաւար ուրիշ բան չէր, բայց եթէ աս-
որ համար, որ մօքա քաղաքը առնէ. հոն
իր անհուն զօրացը հանդիստ ձմերանոցը
գտնէ, ու տեղաւորով ձմեռը. ու աս բանը
կրաւցրնէ կըլլար, թէ որ թշնամոյն կատ-
ղածութիւնը ու յառաջանութիւնը սարսափե-
լի բանն է միայն չի գէր. որ այլեւ աւրէ
սպաւհանէ իր թաղաւորութիւնը մայրաքա-
ղաքը: Ու ան օրինէ որ մօքա քաղաքը մն-
խիթ դարձաւ, ալ ուրիշ բանիմը չէր իգար,
բայց եթէ Ֆրանսոյի մէկ կտոր առաջադնաց
զօրացը առգրը կըլլաւ: Հիմա աս հոկտեմ-
բերի վերջերը, ինչ կըսես, ինչ պիտի
ըլլայ հոգը մամուտը մէկ կտորի՞ զօրավա-
րին, որ գըրուի ե եղած անհուն զօրաց
վերայ, ու մոռնալի երկրին մէջը կեցեր է,
ուր ցուրա՞ր գէշ հալանները՝ սահալթ սահ-
լի վերայ կըստտականայ. անձրեւ ձիւնը
ձամբաները կըգոցեն ինչպէս որ սառույցը
հասնի. ու աս ցուրա՞ր թաց, որ շատ գէն
է քանթէ չոր ցուրա՞ր, ու զօրացը առող-
ջութիւն կաւրէ: Ուստի զօրութեան, խո-
հեմութիւն կըցցնէ որ աս գէշ օրերը չի՛նա-
սած, զօրքը երթայ գտնայ իրեն ձմերա-
նոց ու ամմէն դիպց. հանդիստ տեղ: Ու
սալթ հառական չէ որ զօրքը պարսպ հան-
դիստ նաւոյն. ալ պէտքէ որ ան երկիրը
տեղը մենծ ու լայն ունենայ, բարեբեր ամմէն
ուտելիք առատ ըլլայ, որ մարդիկ ձիւն-
քը ուտեն կշտանան. իրենց տէօշէկ եօռ-
դան ունենան, ցրտէն պաշտպանվին: Ու
աս զօրաց ապահովուէր համար, դուրսը
չորս դիպց պահպան զօրքեր պիտի գըր-
վին, որ թշնամիին վաղելը վնասելը արգե-
լեն չիթողուն. ու վերջապէս մէկ խօսքով
այնպէս տեղմը ըլլան որ ամմէն դիպց ու-
տելիք գայ. ու թշնամիէն հեռու ըլլան: Ս-
որ պատճառներու համար նաեւ 1807ին
նաբօլէօնը իր յաղթական զօրքը, արևե-
լեան պառնէ երկիրներէն, քաշէ տարաւ
վրաբօլային կողմերը՝ պարարտ երկիրները.
ուր անոցուն բոլոր ձմեռը առատութեւ, ու
միանգամայն տանձիքա պաշարեցին: Ու
գարնան բերանը, գարձաւ եկաւ նորէն,
առջի թողած տեղերը, ու հաշտուիլը ըրաւ
Ֆրիւսիան, ու գրեթէ:

Սս հիմնական ծեծին աէսիմը, մէկ մենծ
աստիճանաւոր թղթիմը վերայ քաշած է.
որ կընայ զանազան փոփոխութիւններ ըն-
դունիլ, մանաւանդ մեր զօրաց ձմերանու-

տեղոյն դիէն: Ուր որ հիմա ըլլայ մեր
զօրացը ձմերանու տեղը, ստոյգ դիտենք որ
մեր յաղթական զօրքը թէ իր հանգստեա-
նը մէջ, թէ իր գործք ընելու ատենը,
միշտ իր թշնամին ընկճելու կընայի: Շուր
հակալ կըլլանք այն նախատեսութեւ, որ
գիտէ հաւասարապէս՝ արագութեւ յաղթել
յաղթութիւնը ու առաջ քաշել մեր զօրա-
ցը, ու արդէլէլ խափանել աս առաջ քա-
շելը. ան տեղը՝ որ նոս խելքը կըցցնէ:
Հոգ չիտնէ, ու խնամք, որ մեր բարե-
կամներ, մեր զաւկները, մեր եղբարքը,
որ հայրենեաց դուռակին տակը փոխել-
րեն, իրենց հանգստեան տեղը պիտի գըր-
նեն: Ու թէ որ աս բանիս համարալ պէտք
պիլէ ըլլայ նորէն զարնվելու ծեծ կըլլելու.
պիտոր գիտնալք որ, պառնը աս ծեծե-
րուն ուրիշ բան չիլլոր, բայց եթէ ջարդ
աւրել կտարալ մեր թշնամիին զօրացը, որ
քանիմը դունդ խաղախնեղուն մնացերեն.
որոնք մեր զօրացը հանգստեանը Նաոպիին
գիւրը քաշը ուրիշ բանի համար չէ, բայց
եթէ հանգիստ աղէկ ձմերանոցը գտնելու.
ու հարկաւորապէս աս շարժելը քաշելը
աշխատանք նեղուիմը հեղու կունենայ: Ու
որովհետեւ մօքա, մեր զօրացը քաշած բըռ-
նած տեղերուն էն ձմեռ էր ու բուն բանալ
կը պէտքէ որ մէջ տեղադրէ կենայ. ասոր
համար չէր կընար մօքա կենալ: Սոր հա-
մար որոշեց աս զօրաց Հայրը որ երթայ ան
տեղանքը, ուր որ մեծամեծ գործողութիւնը
կըպահանջէ իր ներկայութիւնը: Ու ըն-
տոր իր աչքը բաց է յաղթութեան վատը-
կելու, այսպէս ալ բայց է իր յաղթական
զօրացը ապահովութիւն գտնելու:

Ֆ Ր Ա Ն Ս Ա

Փարէզ հոկտեմբերի 23ին. իրեք մենծ
մենծ ձէնեաւորներ Մարտ. Լաօսի. Ժիւ-
տալ, հեռերնին օֆիցիալներ, ու շուտ
զօրք, միաբանի խօսք գրերեն, որ ապըս-
տամբութիւն կործանեն, մեծամեծները՝ սրէ
անցընեն, ու ընտոր 20 տարի առաջ որ բը-
վանդակի Ֆրանսայ արեան մէջ թաթխեցին,
կենէ այնպէս ընեն: ու ան օրը սահալթ
առաւօտան 7ին սկսան միտքերնին ունե-
ցածը՝ ի գործ դնել. Տերութիւնը մեծամեծք
խնցածներուն պէս աս ներքե վերայ է-
ղան, ըրին ջըրին կէս սահմէն ետե ան ի-
րեք մեծերը, ապստամբներուն գլուխները
ձեռք բերին. ու երկու սահմէն ետե,
մնացած օֆիցիալները որ աս բանին հեռ
էին դամբէքը բրնեցին, ու սկսան վրա-
նին քննութիւնը, որ ինչպէս գիւրդ գնաց:

Ու շօնն դամբնէր դատադարձեցին ի մահ։
ու կռէնէլ տափարակ տեղը ամմենուն գը-
լուսնալ կըտրեցին անթիւ անհամար ժո-
ղովուդէն գիմացը։

Մէկ արմննալու եղբայրական սիրոյ կէն-
դանի օրինակով կըպատմուի, նոր աս ասեն-
ներս եղած։ Մէկ քսան քսանըհինի տար-
վան զինկիմը, Վիւճինիս անուանով, Տէլ-
մոն ծնած․ տեսնելով որ իր աղբարը կան-
չեցին զինուոր ընելու, ծեծ խաւրելու․ ու
գիտէր որ աս իր աղբարը մէկ տիար բնու-
թէ տէրմիներ, ու կարող չէր աս զինուո-
րական աշխատանքը քաշելու։ ամա ուսման
մէջ շատ առաջ կերթար, ու մենծ յոյս կու-
տար խելացի մարդոց մէկը ըլլալու․ ասոր
համար աղաչեց ինքեցի իր հօրէն մօրմէն՝
որ անոր տեղը, ինքը երթայ տէի, ու ա-
նոնքալ զէմ չիկեցան։ Ու որովհետեւ ասոնք
էբիդ էին, շատ կըմանէին մէկ մէկու։
Հադաւ ասի զինուորի հագուստը 1806ին
ու գնաց զանազան ծեծելու մէջ մտաւ ու
կտրըճուծիւններ ցցելու համար՝ պաշտօ-
նի վերայ ալ ելաւ։ Անգամ տարիները ըս-
պանից Ժեմին մէջ զարնրելեցաւ թիւֆէն-
կի խառով՝ ձախ դին ուսին վրայ, ու ողջ-
ցաւ սալիգալին մէջ, առանց կնիկ ըլլալը
իմացելու։ ամա ետեւ մէկ հիշատուծինը
եկաւ վրան, որ ալ չիկրցաւ պահելը, յայտ-
նովեցաւ բանը։ Ու առօք փառքբառին տա-
րին աս իր հայրենիքը՝ իր հօրը տունը․ ուր
մենծ անուն ու փառք վատրեցաւ, կըհանգ-
չէ հիմալ երեւելի աշխարհի վերայ եղած կըա-
րիճներումը պէս։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ Ք

Մէկնորդիւս կաղամարիմը վր դրելու
պատմելու տեղած թղթին մէջը խոտա-
ցայ ամա տարակուսեր մնացերեմ։ Եւ թէ
մէկ հեռու տեղմնէ տէ, աղէկմը չեմ տե-
սեր, ասոր համար կըլսանամ գրելու, որ
օրն ի բուն ձեռքիս տակնէ, գրիւյ մէջնէ․
կամ թէ մէկ խորթըմը թ բաներովնէ չի-
նած, որ մէկը հասկըցնեմ պիտի տէի տա-
րակուսերեմ։ որ մէկ հասարակ՝ պարզ չին-
վածքմնէ․ այլ ան է տարակոյս որ մէկը օր
աչքով չէ տեսած, ընտր պիտի կարող ըլ-
լայ դրածա հասկընալ տէի․ զէրեմ որչափ
որ խալայ է ասոր մէջնէ գրելը, անչափ
դժար է ասոր վրայ գրելը ու հասկըցնե-
լը։ Մտա ինչ որ էտէ, գրենք Ժմ պարզու-
թէ, գիտընենք մեր գրասէրնէրուն որչափ
որ կարելի է։

Երեսկայէ մէկ կըսըլը որ սուռնութի
խուծիւնը պէս, իրեք մասի թանձրութիւն
միախուս պիլըութ ամանմը․ ասոր վրայի
երեսին օրթա տեղացը, մէկ պիլըութ խու-
նիմը՝ գրիւնը հաստութեւ ծակով գէպ ին

ամանին մէջը իջած է․ ոչնչափ՝ որ խու-
նիին ծայրը, ամանին մէջի տակին չէ հա-
սած, այլ մէկ պղտի մասի հարտութիւնը
բարձր է․ ու աս խուսին ըսածինս ամանին
դատած բանը չէ․ այլ ամանին հետը կը-
պած չիտակ մէկ կտոր է։ Աս ամանին է-
րեսը՝ մէկ քովով, կըլըր ծակիմնէ բացված․
ու ծակին մէկ պիլըութ թիւլընը գրված
է․ որ պէտք եղած տեսնը՝ կըբանաս կը-
դոցես։ Իրտէ աս է նորագէտ կաղամարը․ հի-
մայ տեսնենք ասոր դործածութիւնը։

Երբոր մէջը միւրեքեպ կուգես լեցընել,
պէտք է որ բանաս ան պիլըութ թիւլընը,
ու օրթայէն՝ ան խուսիկայն տեղէն լե-
ցընես միւրեքեպը կաղամարին մէջ ինչպան
բերանը․ որ թէօր չիբանաս ան թիւլընը
նէ՝ չի լեցվիր կաղամարը․ զէրեմ մէջի օղը
տեղ չիտար միւրեքեպին, լեցվէլէն ետեւ դու-
ցէ պիլըութ թիւլընով ծակը։ Ետեւ կաղա-
մարը կըծաւս աղէկմը, որ խուսիկին մէջը ե-
ղած քեպը միւրեքեպը դուրս թափի։ Աս
տեսնը կաղամարի մէջը կընայիս վրայէն,
կըտեսնես խորթ խուսիկին ծակին ծայրը կե-
ցած քեպը միւրեքեպը։ Գրիւյդ մէջը կը-
թաթիս ան որ գրիւյդ Ժմը ամանին տակին
թոյ գալի, ու պէտք է որ ալ գալի․ կը-
հանես գրիւյդ ու կըտեսնես անչափ միւրե-
քեպի՝ որչափ որ պէտք է։

Ու անկէ ետեւ ալ հիւսիս հոգար, թէ գրիւյ
շատ կառնէ, քիչ կառնէ միւրեքեպ տէի․
հէմնէ թաթիս ու գրէ․ ու թէպէտ ամա-
նը լեցուն է միւրեքեպով, ամա դուրս չի
դար, բայց եթէ այնչափ՝ ան ծակին մէջ,
որչափ որ մէկ թաթիսը պէտք է։ Ու
այսպէս օրերով շաթիւնը գրէ ու գրէ․
կամ օրմը գրէ երկուրեք օր մի գրեր․ ան
ծակին տակին չափաւոր մէկ թաթիսը
միւրեքեպը չիսպակիր, ինչպան որ չի հա-
նի բոլոր միւրեքեպը։

Թէ որօր ուղիմ մէկնէլ աս արմննալու
եղած բանին պատճառը՝ որ առաջ կուգայ
օղին՝ հալային ծանրութիւն․ Վրեղէն բա-
նէրու հետ ինչպիսի հաւասարակշիւութի
ունենալէն․ Վրին սիւնակները կամ մասուն-
քը մէկմէկու հետ ինչպիսի խառնութիւն
ունենալէն են, շատ երկայն կերթայ, ու
կըլսանամ որ աս բաները հասկըցոյնը ալ
շատ չիցալին։

Աս կաղամար աս տարի դտեր է մէկ
խելացի նեմցէմը․ ու սխտերն նեմցէտան
ու գրադիրները շուտի դործածել ու վէ-
նէտիկցի մէկ պիլըութինը անտեղեկաց ձաւ-
բայ ընէլիւքէն աս տարի տեսերէ․ ասեր
բերերէ վինէտիկ ասոր օրինալը․ ու կըլ-
նէ մենծ, պղտիկ, կըլըր, քառակուսի։ ու
գինը մէկ զէլ երկու զէլ, հինկ զէլ, մեն-
ծութիւն ու պիլըութին կերէ։